

Niklesová, Eva

Genetický a typologický přístup ve vztahu k Dialogu zoufalce a jeho duše

In: Niklesová, Eva. *Dialogy zoufalců: poetika a struktury : (dialogické texty o smyslu lidské existence v nejstarších světových literaturách a v literaturách středoevropského areálu)*. Vydání první Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2016, pp. 15-16

ISBN 978-80-210-8321-9

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/135791>

Access Date: 21. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

LITERÁRNÍ KOMPARATISTIKA –
DIALOGIČNOST –
PESIMISMUS:
VYMEZENÍ PROBLÉMU

1. GENETICKÝ A TYPOLOGICKÝ PŘÍSTUP VE VZTAHU K *DIALOGU ZOUFALCE* A JEHO DUŠE

Za jeden z obecných cílů literárněkomparatistického bádání můžeme považovat snahu o vymezení okruhů literárních děl, vzniklých ve zcela odlišných časových souřadnicích a dějinných údobích, u nichž je možno vypozaovat shodné prvky v rovině formální i obsahové:

„Cieľom literárnej komparistiky je (...) poznanie typologickej a genetickej podstaty literárneho javu (...), odhalenie vnútorných zákonitostí, ktoré literárny jav charakterizujú ako konkrétny historický fenomén a zároveň ako jav vo všeobecnosti bez ohľadu na jeho určitú dejinnú podmienenosť. Túto úlohu možno splniť vtedy, ak spájame literárnohistorický prístup k skúmaniu literárneho faktu s literárnoteoretickým. Objektívna platnosť takto získaných záverov je pritom priamo úmerná okrem iného aj množstvu materiálu, ktorý podlieha zovšeobecneniu. Snaha o čo naobjektívnejšie závery vedie preto k prekročeniu hraníc národnej literatúry smerom k vyšším, tzv. medziliterárnym združeniam a v konečnom dôsledku k svetovej literatúre. Pri porovnávanom prístupe dochádza preto k zovšeobecňovaniu vývinových zákonitostí jednotlivých národných literatúr.“ (ĎURIŠIN, 1975, s. 68)¹⁶

V případě *Dialogu zoufalce a jeho duše* bohužel nemáme k dispozici žádné přímé doklady o známosti tohoto textu v jiných kulturách. Vzhledem k moderním archeologickým nálezům se stále více zohledňuje působení staroegyptské literatury na vývoj literatur dalších. Vezmeme-li v úvahu vyspělost a bohatost staroegyptské literatury,¹⁷ lze předpokládat, že sousední kultury se s díly staroegyptské literatury

16 ĎURIŠIN, D. *Teória literárnej komparistiky*. 1. vyd.; Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1975.

17 „Staroegyptská literatur jest skutečně hodnotná. V literárních dílech staroegyptských, novoegyptských a demotických (...) jest zastoupeno mnoho rozmanitých druhů literární tvorby; z prosy: povídka historická, tendenční, fantastická, pohádka, legenda, bajka alegorická, zvířecí, satira, prococtví, životopis, cestopis, literární polemika

seznamovaly a obohacovaly se o její myšlenkové bohatství, k čemuž se v českém vědeckém diskursu explicitně hlásí egyptolog LEXA, jenž text uvedl do českého povědomí:

„Po stránce formální, již řeč nejstarších zachovaných textů se projevuje jako řeč již dlouho literárně pěstovaná. V prose z dvacátého století př. Kr. nacházíme již téměř všechny trojy a figury, které známe z literatury řecké a římské. (...) Staroegyptská literatura působila na literatury cizí.“ (LEXA, 1947, s. 16–17)

Genetické hledisko ve vztahu k *Dialogu zoufalce a jeho duše* můžeme, byť s velkou mírou pravděpodobnosti, pouze předpokládat. Z tohoto důvodu je nutno volit přístup typologický, a to např. v souladu s poznámkou S. WOLLMANA:

„Podle způsobu kontaktu se mluví o kontaktologii nebo genetické komparatistice a typologii (podobnosti literárního typu, aniž by byl doložen konkrétní kontakt nebo genetická souvislost). Vzhledem k růstu typologických studií, které mohou srovnávat de facto všechno se vším, je asi správná poznámka Slavomíra Wollmana, syna Franka Wollmana, že způsob zkoumání je závislý na zjištění kontaktu: když se kontakt zjistí (například se ověří, že se spisovatelé znali, že četli svá díla a nebo se o nich dověděli pomocí prostředníka čili mediátora apod.), jde o kontaktologii neboli genetickou komparatistiku, pokud je kontakt nedoložitelný nebo nelze jej zatím doložit, volíme typologický přístup. Jinak řečeno: nemělo by se zkoumat typologicky, pokud je možné zjistit historicky ověřený kontakt a dojít tak ke genetické (vývojové) souvislosti.“ (POSPÍŠIL, 2009, s. 197)¹⁸

V intencích druhého základního literárněkomparatistického přístupu, typologického, očekáváme výskyt podobně zaměřených děl i ve zcela odlišných geografických a kulturních oblastech a přikláníme se k tomu, že:

„Analogie ‚typologického‘ rázu jsou často jen prvním signálem vzájemné spojitosti zkoumaných děl, která se později ukáže být konkrétnější. V takovém případě lze založit hypotetickou konstrukci systému na jejím typologickém určení. Nicméně je užitečné považovat takovou proceduru jen za první stupeň, neboť zkušenost ukazuje, že reálně existující mezinárodní literární systémy obvykle nejsou čistě ‚typologické‘, ale komplexní, že zahrnují relace typologického, kontaktologického i genetického rázu.“ (WOLLMAN, S., 1989, s. 113–114)¹⁹

„Aj pri typologickom porovnávanom výskume nemožno apriórne vylúčiť ani oblasť externých kontaktov a tobôž nie oblasť internokontaktív.“ (ĎURIŠIN, 1976, s. 74)

a zárodek dramatu vedle ukázek literatury mravoučné, náboženské a čarodějnické. Z poesie: básně meditační, didaktická, příležitostní, oslavná, hymnus, píseň milostná, vítězná, filosofická.“ (LEXA, 1947, s. 15–16)

18 POSPÍŠIL, I. [a] Literární komparatistika: lákavá inovace, kvalitní tradice. *Stil*, 2009, 8, 8, s. 189–208.

19 WOLLMAN, S. *Česká škola literární komparatistiky: Tradice, problémy, přínos*. Acta Universitatis Carolinae. Philologica, Monographia; 98/1987; 1. vyd.; Praha: Univerzita Karlova, 1989.